

پایان نسخه :

« قصہ کوتہ کن مکن دلہا کباب »

ختم کن والله اعلم بالصواب »

بسال ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدین شاہ گذشتہ و در حاشیہ صفحہ

اول سہر اورا دارد .

(۳۹۴)

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۷۵ × ۲۸۳ - جلد تیماج مشکی اندرون تیماج سرخ
سادہ - کاغذ ترمہ جدول و کمنہ زرین - عنوانہا بشنگرف و لاجورد
بقلم رقاع کتابت خوش - دو صفحہ اول متن و حاشیہ بین سطور طلائاندازی
بین مصراعہا تسمہ مذہب . حاشیہ مذہب مرصع خوش - (۴) سرلوح
مذہب مرصع خوش - بالای صفحہ ۳ - ۴ دو ترنج و سر ترنج مذہب
منقش - ۴ صفحہ ۲ ہر صفحہ ۲۳ سطر، ہر سطر دو بیت ۳ ؛ ۱ میلیمتر
خط متن نستعلیق و کتابت خفی بعضی حواشی بخط شکستہ تعلیق
خفی عالی - رقم محمد سہدی ملک الکتاب - تاریخ تحریر سال ۱۲۶۳ .
(شمارہ ۵۰۸)

نسخہ فاقد نیمہ دوم دفتر سوم و نیمہ اول دفتر چہارم است (بین

صفحہ ۱۵۳ و ۱۵۴ حاضر)

آغاز : مانند نسخہ پیش

پایان :

« ورنگیرد دامنت ابن درد زود گفتگوی من ندارد هیچ سود

« ثم المجلد السادس من كتاب المشنوی بمولانا الله الملك الواحد
 الاحد الغنی بتاريخ يوم السبت ثاني عشرین شهر صفر المظفر سنه ثالث و
 ستین و ما تثنین بعد الالف من الهجرة النبویه صلوات الله وسلامه
 علیه علی ید حقیر الفقیر محمد مهدی ملک الکتاب غفر ذنوبه . . . . »
 بسال ۱۳۲۲ از عرض گذشته است

(۳۹۵)

شش دفتر مشنوی

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۸۰ x ۲۸۸ - جلد مقوای روحنی متن زیتونی زرک
 ساده حاشیه مذهب ، اندرون سرخ ساده جدول مذهب - دو صفحه
 اول هر یک از دفتر بین سطور طالاندازی و دو صفحه اول متن وحاشیه
 حاشیه بقره اندازی مذهب خوش - ۶ سر لوح مذهب مرصع خوش -
 ۵۴۶ صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر ، هر سطر دو بیت ، ۱ ، ۲ میلیمتر - خط
 متن نستعلیق کتابت خفی و ترجمه بعضی لغات در حواشی شکسته
 نستعلیق کتابت متوسط - بدون رقم - تاریخ تحریر ۱۲۶۳ . (شماره
 ۵۱۸)

آغاز :

« هذا الكتاب المشنوی المعنوی وهو اصول اصول الدین . . . . .
 « بشنوازی چون حکایت می کند و زجدهائیها شکایت میکند »
 پایان دفتر پنجم . « ثم المجلد الخامس بتاريخ بیست و ششم
 شهر ربیع الثانی سنه ۱۲۶۳ . »
 پایان نسخه

« شرح این کوتاه کن و روبرو کتاب

تختم شد و الله اعلم بالصواب »

از آخر نسخه رقم و تاریخ و مطالب دیگر را محو کرده اند.
 در تاریخ ۱۲۸۸ در تصرف طهماسب میرزا مؤیدالدوله بوده
 و در آن تاریخ آنرا بدرویش غلامعلیخان منتقل کرده و معلوم نیست
 در چه تاریخ بکتابخانه وارد شده است

(۳۹۶)

مولانا جلال الدین

باندازه ۲۰۰ x ۳۱۰ - جلد نقوای روغنی بوم ماشی گل و بوته
 منقش مذهب حاشیه زمینه زربوته اندازی عالی ، اندرون تیماج سرخ
 قرنج و سر ترنج مذهب - کاغذ فرنگی نخودی آهار و سهره کشیده جدول
 و کند زرین زرفشان - عنوانها بسرخ و لاجورد و سیاه - دو صفحه
 اول هر دفتر متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی و بین مصراعها تسمه
 مذهب مرصع ، حاشیه مذهب مرصع عالی - (۶) سر لوح مذهب مرصع -
 چهار صفحه اول متن بوته اندازی مذهب عالی که در میان هر صفحه
 چهارده و پانزده سطر نوشته شده و بین سطور طلا اندازی است - در
 پیشانی دو صفحه اول دوشیر و خورشید و تاج مذهب دارد که نام
 ناصرالدین شاه پسری بخط نستعلیق عالی نوشته شده است - ۵۷۶
 صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر ، هر سطر دو بیت ، ۱۲۰ میلیمتر - خط متن
 نستعلیق کتابت خفی عالی و عنوانها رقاع کتابت خوش - رقم فتحعلی
 حجاب شیرازی - تاریخ تحریر ۱۲۶۳ - ۱۲۶۶ (شماره)

آغاز نسخه

« چون این کتاب مستطاب... بخطی خوش و طرزی دلکش
 تحریر یافته بود از کمال خوبی و بایستگی شایسته بزم... ناصرالدین

شاه ... دانسته این غلام جان نثار دولت ابد آثار فیروز میرزا آنرا برسم
پوشکش حضور خورشید ظهور و اهدای کتابخانه مبارکه منظور داشت،
چنانچه مراتب دولتخواهی این دولتخواه را کاتب کتاب بنظم آورده
و بعرض رسانیده :

چون باسر داور ما نكك رقاب   خوش بپایان آمد این فرخ کتاب
نصرت الدوله بزرگ ملک جم   بنده جان بر کف شاه عجم
کامجو شهزاده فیروز گزین   آن بصد فیروزی و نصرت قرین

.....

کاتب هذا الكتاب الداعي الدولة المستطاب فتحعلي الشيرازي
المتخلص بحجاب ۱۲۶۶ .»

آغاز متن :

وما توفیقی الا بالله . هذا الكتاب المشنوی و هو اصول اصول
اصول الدین فی کشف الاسرار ...»
بشنو آرنی چون حکایت میکند و ز جدائیها شکایت میکند
پایان :

« قصه کوتاه کن که رفتیم در حجاب هین نمش والله اعلم بالصواب
تمت الكتاب بعون الملك الوهاب ، كتبه فتحعلي الشيرازي
المتخلص بحجاب ۱۲۶۳ .»

نسخه انتقالی از صندوقخانه بکتابخانه است .

(۳۹۷)

شعی دفتر مشنوی

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۵۰ × ۲۵۳ - جلد مقوای روغنی عالی بوم زرک ترنج
و سر ترنج بوم آلبالوئی گل و بلبل نقاشی گوشه مذهب ، حاشیه بوم

آلبالوئی که در کتبیبه‌ها چند آیه از قرآن و اسماء چهارده معصوم بقلم رقاع خوش نوشته شده، اندرون بوم سرخ بوته اندازی مذهب ترنج و سرترنج و حاشیه باریک بوم مشک‌کی که در ترنجه‌ها آیاتی از قرآن نوشته شده و تاریخ ۱۲۶۸ دارد - کاغذ فرنگی آهار بهره کشیده جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخ - دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب سنقش - (۵) سر بوج و یکک سر فصل مذهب مرصع خوش که در کتبیبه هر یکک عنوان هر دفتر بخط رقاع خوش بقلم لاجورد روی متن زر نوشته شده است ۵۷۱ صفحه، هر صفحه ۲۵ سطر هر سطر دو بیت ۹۳ میلیمتر (شماره ۱۲۲۸۴)

آغاز :

« بشنوا ز نی چون حکایت می‌کند   وز جدائیها شکایت می‌کنند »

پایان :

« بام گردون را ازو آید نوا   گردشش باشد همیشه زان هوا »

« تاریخ اتمام کتاب فی ۱۴ شهر محرم ۱۲۶۷ بعون الله تعالی . »

پسال ۱۲۸۲ از عرض گذشته و در حاشیه صفحه اول مهر

ناصرالدین شاه دارد .

(۳۹۸)

مولانا جلال‌الدین

باندازه ۲۰.۵ x ۳۲.۰ - جلد تیماج سرخ بوته اندازی مذهب

ترنج و سر ترنج و گوشه و حاشیه متگنه - کاغذ فرنگی نخودی آهار و

سهره کشیده جدول و کمند زرین که تمام صفحات بین سطور خط کشی

زر دارد - عنوانها بسرخ و لاجورد - دو صفحه اول بین سطور طلا اندازی

(۷) سر لوح مذهب بر صبح خوش - ۵۷۸ صفحه ، هر صفحه ۲۵ سطر
دو بیت ۱۳۴ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت متوسط رقم -
حبیب الله نوری - تاریخ تحریر ۱۲۶۸ . (شماره ۵۱۹)

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

« قصه کوتاه کن که رفتیم در حجاب

هین خمش والله اعلم بالصواب »

در میان صفحه آخر :

« خاتمه مجلد ششم از مشنوی بتاریخ نوزدهم شهر شعبان المعظم

سنه ۱۲۶۸ مطابق سیچقان ثیل . کتبه العبد الحقیر الفقیر العاصی

حبیب الله نوری غفرله . »

در تاریخ ۱۲۸۸ نسخه در تصرف فرهاد میرزامعتمدالدوله بوده

است و معلوم نیست در چه تاریخ بکتابخانه وارد شده است .

(۳۹۹)

شش دفتر مشنوی

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۴۵ x ۲۵۲ - جلد روشنی ممتاز که در روی یک دف

آن تصویری از داستان « پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر سریم

بوقت غسل و برهنگی » و در دف دیگر تصویر « گریختن عیسی

علیه السلام فراز کوه و شخصی در بی او رفتن » بلطیف ترین و زیباترین

وجهی تصویر شده و در حاشیه روی کتیبه های بوم مشکی عنوان کتاب

و آیاتی از قرآن بقلم سفیداب بخط رفیع عالی نوشته شده ، اندرون

جلد بوم مشکی مجالس شکار مذهب و در ترنج و سر ترنجها دور نماها

تصویر شده و در نیمترنجها نام و القاب « حشمة الدوله » بخط رفیع

عالی روی متن زر نوشته شده است و در چهار لچکی هر دف روی زمینه زر گل و بوته و برنده نقاشی شده است و جلد رقم « کمترین اقل السادات علیرضابن محمد اسمعیل الحسینی القائینی » و تاریخ ۱۲۷۲ دارد - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بزر تحریردار و لاجورد بخط رقاع عالی - بالای هر ورق عنوان هر دفتر بزر تحریردار نوشته شده - دو صفحه اول بین مصراعها تسمه بوته اندازی مذهب و دو لچکی و چهار کتیبه بوته اندازی مذهب منقش در حاشیه دارد - (۲) سر لوح مذهب مرصع خوش که در کتیبه های آنها عنوان کتاب و دفترها بزر تحریر دار بخط رقاع روی زمینه لاجورد و زر نوشته شده است - ۶۶۳ - صفحه ، هر صفحه ۲۳ سطر ، هر سطر دو بیت ۸۱ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت خفی خوش - رقم محمد علی بن محمد اسمعیل حسینی قائینی - تاریخ تحریر ۱۲۶۶ - ۱۲۷۱ ، (شماره ۵۱۲)

(۴۰۰)

همنوی مولانا

با اندازه ۲۱۵ x ۲۲۵ - جلد تیماج مشکی بوته اندازی مذهب تریج و سر تریج و حاشیه منگنه مذهب - کاغذ فرنگی متن زرفشان نخودی آهار و مهره کشیده جدول و کمند مذهب ، بعضی صفحات بین السطور طلا اندازی - دو صفحه اول هر دفتر متن و حاشیه بین السطور طلا اندازی و بین المصراع بوته اندازی مذهب حاشیه مذهب مرصع عالی و در بالای این دو صفحه و ۱۴۲ موضع دیگر در متن کتاب در بین نقش دوشیر و خورشید مذهب نام ناصرالدین شاه با القاب در تریجهای منقش بوم زر بخط نستعلیق عالی روی متن لاجورد بوته اندازی نوشته شده است - دیباچه هر دفتر عناوین بخط رقاع کتابت عالی بقلم لاجورد و سرخی و زر نوشته شده است و آخر دو صفحه آخر بوته اندازی مذهب

است - ۶ سرلوح مذهب مرصع عالی که در کتیبه‌های آن روی متن
 زر عنوان هر دفتر بقلم لاجورد بخط نستعلیق ممتاز نوشته شده است .
 ۷۱۸ صفحه هر صفحه ۲۱ سطر هر سطر دو بیت ۱۱۸ میلی‌متر -
 خط نستعلیق کتابت ممتاز - رقم محمد حسین کاتب السلطان شیرازی -
 تاریخ تحریر ۱۲۷۹ .

آغاز نسخه :

« بسمه هذا الكتاب الشنوی السعوی و هو اصول الاصول
 اصول الدین فی کشف الاسرار لوصول و الیقین ..... »

آغاز متن : بسمه

« بشنوا زنی چون حکایت می‌کند
 وز جدائیها شکایت می‌کند »
 پایان :

قصه کوتاه کن که رستم در حجاب	هین خمش والله اعلم بالصواب
شکر کابن نامه بعنوانی رسید	کم نشد نقد و با خوانی رسید
تردبان آسمانست این کلام	هر که از این برود آید پیام
نه پیام چرخ کان اخضر بود	بل بیامی کز فلک برتر بود
بام گردونرا ازو آید نوا	گردشش باید همیشه زان هوا

و یکچند در محروسیه شیراز بنده خاکسار . . . عنان همت بتحصیل
 خط نستعلیق معطوف داشت - بس صفحه چند از کتاب مشنوی سولوی
 نگاشته دل بر کربت غربت نهادم و راه دارالخلافة باهره پیش گرفتم -
 شرف خاکپوس حضور - اعلیحضرت . . . ناصرالدین شاه قاجار . . .
 دست داد . . . به تنمیم آن کتابم مأمور فرمودند - در قلیل مدت بنوعی
 که نطاق طاقت همگنان از آن قاصر است با تمام رسانید - و انا العبد کاتب
 الحضرة السطابی محمد حسین الشیرازی غفرالله ذنوبه وسترالله عیوبه .

تحریراً فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۲۷۹

پسالی ۱۲۸۲ از عرض گذشته است .

ابن نسخه از حیث تزئینات بخصوص خط از تفایس آثار دوره
ناصری است .

آغاز : مانند نسخه پیش

بایان :

« بام گردون را ازو آبد نوا گردشش باشد همیشه زان هوا »
« ابن کتاب مستطاب قریب سالی پنج می گذشت که این فقیر
برنج کتابت آن مشغول بوده . . . تا آن اوقات که مسند حکمرانی . .
ابن ملک از وجود . . . حشمة الدولة العلیة العالیة نواب حمزه میرزا . .
زیبنتی تازه گرفته . . . این کتاب را تمام و بنام نامی و اسم گرامی آن
شهزاده . . . انجام دهد . . . (۱) العبد الضعیف الداعی محمد بن ابن
محمد اسمعیل الحسینی القاینی . » لغات و اصطلاحات در حاشیه بخطی
تحتی تراژ متن ترجمه و توضیح شده است .

ابن نسخه نفیس بدست سه فرزند هنرمند سید اسمعیل قائینی
ساخته و برداشته شده است ؛ یعنی خط متن آن از سید محمد علی و خط
رقاع از سید محمد حسین و جلد آن که از شیواترین کارهای روغنی
قرن سیزدهم است ، از سید علیرضاست و شاید تذهیبات و تحریرات و
جدول کشی آن نیز از همین سید علیرضا باشد .
بسال ۱۳۰۱ از عرض کتابخانه گذشته است .

(۴۰۱)

شش دفتر مشنوی

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۶۵ x ۲۶۲ - جلد مقوای روغنی عالی متن تصویر
دومجلس درس و بحث حاشیه بوم آلبالوئی بوته اندازی مذهب ترفیح

ولچکی گل، بوته نقاشی مذهب حاشیه باریکه بوم سبز مذهب - کاغذ
 ترمه جدول و کمند زرین - عنوانها بسرخ - دو صفحه اول هر دفتر
 متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی و حاشیه بوته اندازی مذهب منقش
 - (۶) سر لوح مذهب مرصع خوش - ۷۱۵ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر
 هر سطر دو بیت ۱۰۵ میلیمتر - خط شکسته نستعلیق کتابت خفی خوش
 رقم محمد حسن شریف - تاریخ تحریر ۱۲۸۱ - ۱۲۸۴ (شماره ۵۰۳)
 آغاز :

« بشنوا ز نی چون حکایت می کند   وز جدائیها شکایت می کند »
 پایان :

« صد درود و صد سلام از کردگار   بر بیمبر باد و پرآل کبار »
 تمام شده مثنوی مولوی بتاريخ شهر ربیع الاول ۱۲۸۴ . حرره -
 الوانق بالله اللطیف محمد حسن الشرف الشهیر بکاتب سرکاری .
 در پایان نسخه مطالبی با مرکب سرخ نوشته شده بوده است و آنرا محو
 کرده اند و در جای آن رقم و تاریخ را بمرکب مشکمی نوشته اند .
 کیفیت ورود بکتابخانه معلوم نیست ؛

(۴۰۲)

شش دفتر مثنوی (سه دفتر اول)

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۵۵ x ۲۵۷ - جلد تیماج سرخ جدول منگنه مذهب -
 کاغذ دولت آبادی جدول زرین کمند متن زرفشان غبار - عنوانها
 بشنگرف - - متن دو صفحه اول متن و حاشیه بین سطور جدول کشی بین
 مصراعها تسمه مذهب حاشیه مذهب مرصع خوش - سه سر لوح مذهب
 ساده - ۱۰۴ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر هر سطر دو بیت ۸۷ میلیمتر -

خط نستعلیق کتابت خفی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱)
(شماره ۵۱۰)

نسخه مشتمل است بر دفتر اول و دوم و نیمه‌ای از دفتر سوم
آغاز:

«بشنوا زنی چون حکایت میکند از جدائیها شکایت میکند»
بابان:

«ابن مثل بشنو که شب دزد عنید در بن دیوار حفره می برید»
حاشیه دفتر اول مشحون از توضیح اصطلاحات و معانی لغات
است که از لطایف اللغات نقل شده.

نسخه در حدود سال ۱۱۳۵ در تملک الله‌وردی نامی بوده و
بسال ۱۱۶۳ در شهر نیشابور میرزا سهدیخان نادری و پس از او
بفرزندش محمد رضا منتقل گردیده است - بسال ۱۲۳۲ از عرض فتحعلیشاه
گذشته و نام او بخط نستعلیق بسقیند آب روی متن زر در تراجمی نوشته
شده است ولی بعداً بمحسن میرزا فرزند عبدالله میرزا منتقل گردیده و او
آنها بتاریخ سال ۱۲۷۷ تقدیم کتابخانه سلطنتی کرده و سال ۱۲۸۲
از عرض ناصرالدین شاه گذشته است - خط و مهر مالکان متعدد نسخه
در پشت صفحه اول و آخر و درج کتاب هوید است.

(۴۰۳)

شش دفتر ششوی (منتخب)

مولانا جلال‌الدین

باندازه ۱۵۵ x ۲۷۵ - جلد ساغری مشکی تریج و سر تریج
و نیم‌تریج و گوشه و حاشیه بریده‌ضربی طلاوش خوش اندرون نیماج
حنائی حاشیه مذهب - صفحات متن و حاشیه، کاغذ متن قطعه ختائی

زرفشان شبار حاشیه بخارائی جدول زرین - جای عنوانها بیاض -
 یک سر لوح مزدوج مذهب مرصع عالی - ۱۲۸ صفحه ، هر صفحه ۱۷
 سطر هر سطر یک بیت ۷۵ میلیمتر - خط نستعلیق کتابت جلی عالی
 بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) (شماره ۱۲۳۴۲)
 آغاز : مانند نسخه پیش
 پایان :

« صبر آرد آرزو را بی شتاب صبر کن والله اعلم بالصواب »
 نسخه در تاریخ سال ۱۱۶۴ از ستمکات میرزا مهدیخان نادری
 بوده بعد بفرزند او محمد رضا منتقل شده است مهر هر دو در اول و
 آخر کتاب هست - قبل از آن تاریخ در کتابخانه سلاطین تیموری
 هندوستان بوده است که مهرها و یادداشتها را محو کرده اند ، ولی اثر
 یک مهر کتابدار شاه جهان هویدا است .

(۴۰۴)

شش دفتر مثنوی (منتخب)

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۹۰ x ۳۰۰ - جلد روغنی ممتاز بوم مشکئی نقش
 برگ موئی ، ترنج و سرترنج بوم ماعسی گل و بوته نقاشی ، حاشیه بوم
 سرخ گل و بوته نقاشی ، اندرون سیشن سرخ ترنج و سر ترنج ولچکی
 بریده سوخت معرق طلا بوش عالی - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن
 قطعه ختائی نباتی جدول زرین ، کاغذ حاشیه سمرقندی شکری زرفشان
 سر سخنها و بین سطور بوته اندازی مذهب و بین مصراعها تسمه مذهب
 جای عنوانها بیاض - یک سر لوح مزدوج و سه سرفصل مذهب مرصع
 عالی - ۱۱۹ صفحه ، هر صفحه ۱۱ سطر ، هر سطر یک بیت ۹۵ میلیمتر
 خط نستعلیق نیمه دو دانگ عالی - بدون رقم (و با احتمال قوی خط میر
 علی هروی) و تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شماره ۱۲۳۰۰)

آغاز : مانند نسخه پیش .

پایان :

«سیف و خنجر چون علی ریحان او   ترگس و نسرین عدو جان او»
نسخه از کتابخانه عالم گیر بادشاه تیموری هند بوده و بعد
میرزا رضای منجم ناسی آنرا خریداری کرده و پس از آن بملک امیر محمد
بن علیمردان خان درآمده است . چون سایر مهرها و یادداشتها را محو
کرده اند ، معلوم نیست در چه تاریخ بکتابخانه وارد شده است .

(۴۰۵)

دفتر متروی لامتنخب

مولانا جلال الدین

باندازه ۱۳۵ × ۲۲۸ - جلد پیشین جگری ترنج و سر ترنج منگنه
اندرون تیماج عنابی ساده - صفحات متن و حاشیه ، کاغذ متن سمرقندی
زرفشان حاشیه دولت آبادی جدول زرین - بین مصراعها تماماً تسمه
مذهب - عنوانها بشنگرف در سرسخنهای طلائندی - دو صفحه اول
متن و حاشیه بین سطور طلائندی و بین مصراعها تسمه منقش لاجوردی
حاشیه یوته اندازی گلکاری که ترنج و نیمترنجهائی بعداً بان الصاق
کرده اند - یک سرلوح مذهب مرصع مزدوج خوش که در آن قلم رفته اند
۱۹۸ صفحه هر صفحه ۱۵ سطر ، هر سطر یک بیت ۷۳ میلیمتر - خط
نستعلیق کتابت خوش - رقم [محمود بن] اسحاق [شهابی] - بدون
تاریخ تحریر (قرن ۱۰) . (شماره ۵۱۷)

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان :

مانند نسخه پیش ، اضافه دارد :

«در ری انتخاب از مثنوی حضرت مولانا جلال رومی، محمود بن اسحاق غفر ذنوبه و ستر عیوبه»

چنانکه گذشت جای رقم را محو کرده‌اند و فقط نام «اسحاق» بجای مانده، باقی آن محو شده است، ولی من شک ندارم که کاتب همان محمود بن اسحاق شهبانی سیاوشانی ماگرد بی واسطه میرعلی هروی است.

بسال ۱۲۷۱ خریداری شده ناصرالدین شاه این معنی را بخط خود در پشت صفحه اول نوشته و مهر کرده است. - سال ۱۲۷۴ و ۱۲۸۲ از عرض گذشته است.

جوهر الاسرار و زواهر الانوار

(شرح مثنوی مولانا جلال‌الدین)

حسین بن حسن خوارزمی

(م ۸۳۰)

باندازه ۱۹۰ × ۳۰۰ - جلد میشن ترکی ترنج و نیمترنج و سر ترنج بریده ضوئی طلاپوش اولادار ترکی - کاغذ بغدادی نخودی جدول زرین - نیک مراجع اکینلی الحاقی در اول و دو سر لوح مذهب مرصع ترکی خوش در میانه - عنوانها پشنگرف - ۹۵۸ صفحه، هر صفحه ۲۳ سطر، هر سطر ۱۰۲ میلیتر - خط تستعلیق تحریر کتایت ترکی متوسط - بدون رقم و تاریخ تحریر (قرن ۱۱) (شماره ۲۷۱۶)

شارح مثنوی فقط سه دفتر از مثنوی را شرح کرده و در مقدمه ده مقاله در احوال صریفه مولویه و اصطلاحات و احوال متصوفه نهاده است و در مقدمه آورده :

اغاز ؛

« حمد بی حد و غایت و ثناء بی حد و نهایت . . . . . بوحدانیت
موصوف ملکی که . . . . .

مقدمة المطالب فی کشف بعضی المآرب ، بعد از حمد حضرت
پروردگار و درود بر جناب نبی مختار جنین گوید مقرر این کلمات
شورانگیز و مقرر این مقالات شررآمیز . . . . . بنامه شیفته ممنحن حسین
بن حسن احسن الله الیه . . . . . چنانکه در کتاب کنوز الحقایق فی رسوز
المدقایق شاهد دل آرای ابن معنی کسوت زیبا پوشیده است . . . . .
حضرت خداوندگار کاشف غوامض اسرار . . . . . بقرب حضرت باعزت
ملک تیوسی مولانا و شیخنا جلال الحق والذین الرومی قدس الله سره و اوصل
الینا بفضله یره ، اگر چه از اکثر مشایخ طبقات بحسب زمان متأخر
است ، اما از روی علو درجات و از جهت حضرت احدیة الذات بر سابقان
آفاق فایقی است و قطب الاقطاب عهد خویش و مظهر ولایت محمدیه
و وارث علوم نبویه است . . . . . کدام دلیل بدن قاطع تر و کدام برهان
بدین معنی ساطع تر از کتاب مشنوی که جامع اسرار معنوی است ، خواهد
بود . . . . .

فاتحة الابواب فی سبب تألیف الكتاب، بر رای عالی ارباب هم
متعالی . . . . . نموده می آید که من بنده بیرکت صحبت و بمن همت خواجه
رحمه الله از اوان طفولیت . . . . . رغبت تمام بایات و اشعار و مشنوی
حضرت مولوی قدس سره داشتم و همیشه خاطر به استکشاف و بکتابت
و حفظ و مطالعة آن می شتافتم و از روحانیت حضرت مولوی قدس سره
فیضها می یافتم تا بحدی که در زمان شباب که آتش طبیعت را وقت
التهاب بود ، اصناف عباد از اطراف بلاد مشکلات ایات حضرت مولوی
قدس سره بدین ضعیف می فرستادند و در استفتاح مغالقی ابواب آن داد
سبالغه می دادند و با وجود قلت بضاعت بقدر استطاعت در جواب هر

سایل رسایل نوشته می‌آمد و به تخصیص کتاب مثنوی را که خزینة اسرار معنویست جماعتی... بیش این ضعیف مباحثه می نمودند و در خور قابلیت خویش از زبان این درویش واردات غیبی می‌شودند و الحاح مینمودند و در اقتراح می‌افزودند که بعضی از آن حقایق که بتصویر می‌آید بتحریر بیوندند و بالتماس ایشان کتاب «کنوز الحقایق فی رموز الدقایق» کسوت نظم یافته بود. باوجود آن استدعا، تصدی بشرح مثنوی می‌کردند. من بنده بی اشارت غیبی بدان امر عظیم... اشتغال نمی‌کردم... که در این حال فیض فضل ذوالجلال... جناب خواجه رحمته الله علیه بنده را بشارت دادند که در واقعه چنان دیدم که آن مقرب حضرت قیومی مولانا جلال الحق والدین الرومی بحکم سوابق ازلیه و مناسبات روحانیه بدیدن این مخلص آمده بودند و بشرح حکم متعالیه... اشتغال می نمودند... لاجرم این بشارت را عین اشارت غیبی دانسته در عالم صورت ظهور انسان آن را منتظر می بودم که نسمات نفحات الطاف ربانی وزیدن گرفت... و حضرت امیر زاده اعظم... سخی خلیل الرحمن ناصر الدین ابو العناقب ابراهیم سلطان شهید الله قواعد الاسلام بمکانه... آفتاب روحانیت مولوی برقلب قابل اوتافت و بغاطر قیاضی که آئینه جمال نمای شاهیهست تظهور کرده که کتاب مثنوی حضرت مولوی را که خزاین اسرار معنوی است می باید که شرحی نوشته شود... درین باب بخط شریف و عبارت لطیف خویش مکتوبی بدین درویش نوشته که: «چون بشرح وافی و بیان کافی نقاب حجاب از روی شاهد دلقریب این کتاب برداشته آید هر آئینه بدعای ارباب ذوق و ثنای اصحاب سواق... برخوردار شوند؛ همیشه قرین روزگار همایون و رفیق دولت روزافزون بختیاران این عهد خواهد بود،» چون بمشاهده آن کتاب را بیتی و خطاب فایق مشرف گشتم و فرمان او را موافق اشارت غیبی دیدم... بشرح کتاب اشتغال

ثمودم و این کتاب را بالهام حضرت پروردگار « جواهر الاسرار و زواهر الانوار » نام نهادم و بیش از شروع بشرح ابیات بر نهج تقدیم ده مقاله ایراد کردم ، تا غواص این بحر زخار را التقاط جواهر الاسرار دشوار نباشد . . . . . هذه مقالات العشرة . . . . . »
 پایان :

« ولی چو کشتی تن بشکنند زسوج حوادث

رسان تو تخته جان مرا بساحل ایشان
 تم الكتاب بعون الله الوهاب والصلوة على محمد وآله
 وصحبه اجمعين وسلم تسليماً .
 بسال ۱۲۱۷ در تملک کتبخانه ابن شریف ترك بوده و بسال
 ۱۲۸۲ از عرض ناصرالدين شاه گذشته و در بالاي صفحه اول مهر او
 هست

(۴۰۷)

ترجمه انا بکيه (ترجمه شرح مشنوی ترکی)

تقی بن محمد منشی ساوجبلاغی

(قرن ۱۴)

باندازه ۲۱۵ × ۳۳۰ - جلد تیماج ساده حنائی - صفحات متن
 وحاشیه کاغذ متن سفید وحاشیه آبی فرنگی جدول و کسند اکیلی -
 بین سطور اکیلی اندازی - عنوانها پسرخی - بک سر نوح اکیلی -
 ۱۵ صفحه ، هر صفحه ۲۹ سطر ، هر سطر ۱۳ میلیمتر - خط نستعلیق
 کتابت خفی - بدون رقم (وظاهراً بخط مترجم) و تاریخ تحریر
 (قرن ۱۴) (شماره ۵۲)

این نسخه ناقص قسمت مقدمه از شرح ترکی دفتر ششم مشنوی
 مولاناست که مترجم گوید :

« ..... ثقی بن محمد منشی ساوجبلاغی ، مترجم این شرح از ترکی بفارسی در ترجمه شرح اول جلد این کتاب که بنام ..... امین الساطان وزیر اقدس اعظم ..... ترجمه اثابکیه اقدسیه موسوم آمد ، اختلاف عقاید اهل طریقت و عرفان را تشریح نموده ..... »
 آغاز: « الحمد لله الذی جعل القسم السادس من کتاب المثنوی المعنوی ..... این مجلد ششم را نیز برآن اعتبارات سابقه قیاس کن
 پایان موجود :

« ..... غالباً شگرف و جسیم باشد و درون . »

(۴۰۸)

کتاب

سعدی (مشرف بن صالح الدین شیرازی)

(م ، ۶۹۱)

باندازه ۱۵۰ x ۲۴۵ - جلد ابره تیماج مشکى ضربى عالی
 طلاپوش ، اندرون ترنج و نیمترنج و لچکى و حاشیه سوخت تحریر زمینه
 فیروزه‌ای طلاپوش اولادار که در کتیبه طلاپوش ابن دو بیت برجسته
 بخط نستعلیق نوشته شده است :

بروخوشه چین باش سعدی صفت   که گرد آوری خرمن معرفت
 نصیحت کسی سودمند آیدش   که گفتار سعدی بسند آیدش
 کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بعضی بلاجورد

بوته اندازی زرین نوشته شده و بعضی بزر ساده - در هر صفحه دو لچکى
 بوته اندازی زرین دارد - ۸۷۲ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر هر سطر یک
 بیت ۵ میلیمتر در متن و شش بیت در ۱۲ مصراع در حاشیه دارد -
 دو صفحه اول متن و حاشیه بذهب مرصع ممتاز که در میان عنوان و قسمتی

از آغاز کتاب بسفیداب تحریر دار روی متن زر نوشته شده است
 - ۴ - سرلوح و (۲۲) سرسخن مذهب مرصع عالی که عنوانهای هر
 قسمت بخط رقاع عالی بسفیداب تحریر دار روی متن زر نوشته شده است
 (۱۱) مجلس تصویر مینیاتور عالی بعلاوه دو صفحه پیش از متن یک
 مجلس بزم عالی است که حواشی صفحه ها مذهب مرصع است - خط
 نستعلیق کتابت خوش - رقم عبداللّه بن شیخ مرشد شیرازی - بدون
 تاریخ (قرن ۹) (شماره ۳۲۷)

نسخه مشتمل است بر : مقدمه منشور علی بن احمد بن ابونصر
 بیستون - مجالس خمس - رساله صاحب دیوان - سؤال و جواب سعد -
 الدین نطنزی و سعدی - نصیحة الملوك - رساله سلطان آباقا - حکایت
 ملک انکیانو - حکایت ملک شمس الدین تازی گوی - گلستان - بستان
 قصاید عربی - قصاید فارسی - مرآئی - مسمعات - ترجیعات - طیبات -
 ندایع - خواتیم - غزلیات قدیم - صاحبیه - مقطعات - مطایبات وخبثیات
 هزلیات - مضاحک - رباعیات - مفردات .

اغاز

« شکر و سپاس معبودی را جلت قدرته ..... »

بابان :

« من راست نوشتم تو گرش راست تخوانی

چرم لجلاج نپاشد چو تو شطرنج ندانی »

« تم الكتاب بعون الملك الوهاب من مقولات الشيخ المعارف
 الكامل صاحب الموارد السبعانية و الفصاحت السجانية شرف الاسلام
 و المسلمين مرشد السالكين قدرة العاشقين مشرف بن مصلح السعدی
 الشیرازی نورالله مرقدہ ... کتبه العبد الفقیر اقل خلق الله عبدالله ابن
 شیخ مرشد الکاتب الشیرازی عفی عنهما و غفر ذنوبهما ... من بعد
 ذلک غفرانا لکاتبه .»

سال ۱۲۸۵ نسخه در تملک حسنعلیخان گروسی امیر نظام
درآمده و این معنی بخط زیبای او در صفحه آخر با مهر او هست که آنرا
به یحیی خان فرزند خود بخشیده است - سال ۱۲۹۱ بتملک مؤیدالدوله
درآمده سال ۱۲۹۷ از ورثه مؤیدالدوله برای کتابخانه خریداری
شده است

(۴۰۹)

ت

سعدی

باندازه ۱۱۰ × ۱۸۵ - جلد ساغری مشکی ساده جدید، اندرون
تیماج سرخ - کاغذ دولت آبادی نباتی جدول زرین - عنوانها بزرگ
لاجورد بخط رقاع نیمه و دانگ خوش - در هر صفحه دو لجهکی بوده -
اندازی مذهب - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع لاجوردی
عالی که در وسط هر صفحه در تراجیح هفت سطر از آغاز متن نوشته شده
و بین سطور طلا اندازی منقش است و در حاشیه زمینه لاجورد در دوازده
مهر مذهب روی زمینه لاجورد فهرست کلیات بخط تلت غبار بسفیداب
نوشته شده است - دو صفحه دوم بین سطور طلا اندازی - (۲۷) سرفصل
مذهب لاجوردی و مذهب منقش بزرگ و کوچک که عنوان هرفست
بسفیداب تحریر دار روی متن آن بزرگ بخط رقاع خوش نوشته شده -
۸۲۸ صفحه ۱ هر صفحه ۱۹ سطر، هر سطر یک بیت ، ۵ میلیمتر در متن
و شش بیت در ۱۲ مصرع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خفی خوش
رقم سنعم الدین اوحدی شیرازی - تاریخ تحریر ۱۰۷۹ (شماره ۳۳۱)
تفسیحات نسخه مانند نسخه بیس با ذکر عنوان « سعدی نامه »
بجای « بستان »

آغاز : مانند نسخهٔ پیش

پایان متن مانند نسخهٔ پیش ، اضافه دارد :

« کتبت لتبقی الذکر فی اسم بعدی

فیذا العجلال اغفر لکاتبه سعدی

« تم الکلیات . . . . علی اقلام تراب اقدام کلاب احباب ابی
تراب منعم الدین الا وحدی غفرالله ذنوبه و ستر عیوبه فی ربیع الاخر
سنه سبع عشرة وتسعمائه الهجریه . » (پشت صفحهٔ اول ظاهراً یک
مجلس مینیاتور هست که روی آنرا کاغذ چسبانیده‌اند و باید برداشته
شود)

نسخه در حدود سال ۱۱۶۷ در تملک نجفلی خان سافی بوده
و بسال ۱۲۹۷ وارد کتابخانهٔ فرهاد میرزا معتمدالدوله شده و بسال
۱۳۰۰ آنرا پیشکش ناصرالدین شاه کرده و بسال ۱۳۲۲ عرض دیده
شده است

(۴۱۰)

کلیات

سعدی

باندازهٔ ۱۳۵ × ۲۴۵ - جلد ساغری مشکی تریج و سر تریج و
حاشیه مذهب - کاغذ دولت آبادی جدول زرین - عنوانها بزر و لاجورد
در سر فصلهای بوته اندازی مذهب - از اول و آخر نسخه لافل یک
ورق ساقط - (۵) مرلوح و (۲۴) سرفصل بزرگ و کوچک مذهب
مرصع عالی که عنوان هر قسمت در آنها بخط رقاع با نستعلیق
بزر نوشته شده و صفحهٔ اول موجود (که صفحهٔ دوم کتابست) تماماً
مذهب مرصع عالی است و چهار سطر از متن کتاب در روی متن زر در میان

صفحه نوشته شده است - و در کتیبه بیشانی و ذیل بقلم زر روی متن
لاچورد نوشته است :

« طبقاتش چون گلستان جهان هرچه جوئی زو برآید در زمان

(۱۵) مجلس مینیاتور عالی - ۹۲ صفحه ، هر صفحه ۱۷ سطر
هر سطر بیک بیت ، ۵ سیلپتر در متن و ۶ بیت در ۱۲ مصراع و بهمین
میزان عبارات نثر در حاشیه - خط نستعلیق کتابت حقی خوش - بدون
رقم و تاریخ تحریر و با احتمال قوی نزدیک بیقین بخط منعم الدین
اوحدی کاتب نسخه شماره پیش و حتی تذهیب و جدول کشی این
نسخه بدست مذهب نسخه سزور انجام شده است (شماره ، ۳۳)

تقسیمات مانند نسخه پیش .

آغاز موجود :

« و گسترده ، رحیمی که از دیوان رحمتش ..... »

پایان موجود متن :

« چند آنکه نگه می کنم ای رشک پری

بار دومین ز اولین خوتری »

پایان موجود حاشیه :

« خبری که برآیدت بشوفیق از دست

در حق کسی کن که درو خیری هست »

ظاهراً نسخه در حدود قرن یازدهم در خاندان عثمانی بوده و به تناوب
به تصرف محمد اسعد (سال ۱۱۷۴) و حسین (سال ۱۲۲۰) و
محمد حسین (سال ۱۲۴۰) و محمد علی تام بوده و سال ۱۳۲۲
از عرض کتابخانه گذشته است .

(۴۱۱)

کلیات

سعدی

باندازه ۳۱۵ × ۳۷۰ - جلد ساغری مشکی تریج و سر تریج
و گوشه بریده میناسازی زمینه زر خوش حاشیه مذهب - کاغذ دولت -
آبادی متن زرقشان غبارها بک تسمه منقش - در هر صفحه سه لچکی
مذهب منقش - عنوانها بسفیداب تحریردار در سرفصلهای منقش روی
زمینه زر - در پایان هر قطعه شعر دو لوحه مذهب منقش - و بین
مصراعها تسمه مرصع - دو صفحه پیش از متن ، متن و حاشیه مذهب
مرصع عالی که در ترنجهائی فهرست کتابها روی زمینه منقش بسفیداب
تحریر دار نوشته شده - دو صفحه آغاز متن بین سطور طلا اندازی
منقش - (۵) سر لوح مذهب مرصع مزدوج بزرگ و (۱۳) سر سخن
بزرگ مذهب مرصع عالی - عنوانها در متن بزرگ و لاجورد و شنگرف -
دو صفحه آغاز و پایان نسخه متن و حاشیه ، متن مجلس تصویر مینیاتور
عالی فرسوده و حاشیه مذهب مرصع - ۸۹۶ صفحه ، هر صفحه ۱۰ سطر
هر سطر یک بیت ۸۸ سیلیمتر در متن و ۱۲ بیت در ۲۴ مصراع
در حاشیه - خط متن نستعلیق نیم دو دانگ و حاشیه کتابت متوسط -
بدون رقم و تاریخ تحریر (میانه قرن ۱۰) . (شماره ۹۷۵۹)

تقسیمات نسخه مانند نسخه پیش

آغاز مانند نسخه پیش

پایان متن مانند نسخه شماره ۳۲۷ اضافه دارد :

تم الكتاب الکلیات الشیخ مصلح الدین سعدی شیرازی ، بعون الله
تعالی و حسن توفیقه و صلی الله علی محمد و آله اجمعین الطیبین .

بیش از صفحه ۹۲ لا اقل بک ورق ماقط دارد .

سال ۱۲۸۴ از عرض گذرنده است .

(۴۱۲)

کلیات

سعدی

باندازه ۱۸۷ × ۳۱۷ - جلد روغنی عالی زمینه سشکی گل و بلبل نقاشی حاشیه زمینه رنگ گل سرخی ، اندرون دریک دف تصویر شیخ سعدی بصورت یک درویش و در دف دیگر تصویر فتحعلیشاه ، حاشیه هر دو مانند حاشیه بیرون جلد - کاغذ نباتی جدول زرین متن افشان غبار - عنوانها بزر - دو صفحه اول و دو صفحه چهارم و چهار موضع دیگر در درج نسخه ، متن و حاشیه بین سطور طلا اندازی حاشیه بوته اندازی مذهب منقش عالی - (۵) سرلوح مذهب مرصع مزدوج عالی که در کتیبه هر یک روی متن زر بوته اندازی عنوان هر قسمت بسفیداب نوشته شده - (۲۳) سرلوح کوچک دیگر بهمان منوال - ۷۷۸ صفحه ، هر صفحه ۲۱ سطر هر سطر یک بیت ۶۵ مایلتر در متن ۷ بیت در ۱۴ مصراع در حاشیه - خط نستعلیق کتابت خوش - رقم محمد قاسم شیرازی - بدون تاریخ (قرن ۱۰) (شماره ۳۲۸)

تقسیمات مانند نسخه پیش

آغاز : مانند نسخه پیش

پایان مجالس :

« رقیمه فقیر بر تقصیر محمد قاسم روز پنجشنبه شهر سوال »

پایان نسخه :

« هزاران درود و هزاران سلام ز ما بر محمد علیه السلام »

« تمام شد کتاب کلیات شیخ مصلح الدین سعدی علیه الرحمة

والمغفرة - کتبه العبد الأفل المذنب الراجی محمد قاسم شیرازی . »

بتاریخ سال ۱۲۹۸ از میرزا محمود وزیر تهران خریداری شده

(۴۱۳)

گیات

سعدی

باندازه ۱۸۰ x ۳۱۵ - جلد روغنی عالی عمل احمد بتاریخ
سال ۱۲۳۱ ، دو مجلس تصویر شعراء که : جامی - سنائی - مولانا -
سعدی - حافظ - خاقانی - نظامی - فردوسی - انوری - کمال الدین
اسمعیل ، را باسم مشخص کرده است ، در حواشی ۱۸ بیت شعر از صبا
بخط نستعلیق خوش بسفیداب نوشته شده که این ابیات از آنهاست :

« ای جلد پرنگار بهشتی تو با بهار

با آستان خسرو و درگاه شهریار

« دارای عهد فتحعلیشاه کز شرف

نازان بافرینش او آفریدگار

« فرمود تا مصوری از سلک بندگان

بنگارد این دو جلد بدان ککک نغز کار

« تمثال نامور شعرای سخن طراز

ز ایمای بی مثال مانک آمد آشکار

« افکنده سر بمحفلشان زد صبا رقم

زینده مجلس شعرای بزرگوار . »

اندرون جلد زمینه سرخ بوته اندازی تشعیر سازی مذهب

حانیه زمینه مشکی بوته ریزه نغانسی - کاغذ دولت آبادی دو جدول

زین متن زرفشان - در هر صفحه بک لچکی بوته مذهب - عنوانها

بسرخی در سرفصلهای بوته اندازی مذهب - دو صفحه اول و نش

موضع دیگر در درج کتاب ، متن وحاشیه بین سطور طلائاندازی ، حوانسی

بوته اندازی مذهب متفش و حل کاری عالی - (۹) سر لوح مزدوج